

„...UNDE-S MULȚI, PUTEREA CREȘTE...” (Ideea unității naționale și a Unirii în literatură și în viață)

Vlad POHILĂ

Omul este ca atare un individualist, un egoist; de altfel, în secolul XIX egoist însemna și om cu personalitate, ins stăpîn pe sine, individul care își vede, în primul rînd, de propriile trebi, probleme, interese. Viața însă îi prilejuiește omului diferite încercări, sarcini sau obligații care-i sînt peste puteri și care-l obligă să caute ajutorul, sprijinul, concursul altor semeni. Experiența de viață denotă că deși nu este de neglijat implicarea unor colegi, prieteni sau unor vecini, cel mai eficient, mai benefic ajutor (sprijin, concurs) îl poți obține totuși de la rudele de sînge – cel mai probabil datorită unor tainice sau greu sesizabile fire pe care le posedă genele.

Observația este valabilă și pentru fragmente de popoare, segmente de națiuni, frînturi de țări: aceste diviziuni se pot descurca un timp anume de unele singure, dar atunci cînd le ies în față greutăți sau primejdii mari, greu de depășit, ele caută ajutorul celorlalte segmente (frînturi, fragmente). Recurgînd la un limbaj ceva mai patetic, vom spune că acestea doresc, caută, solicită, unirea tuturor fraților de limbă, de sînge, de simțire. Ideea de unitate și de unire este deosebit de puternică la popoarele dezmembrate sub aspect geopolitic, precum și la cele aflate în zone marcate de pericole externe. Chiar dacă învățații și cronicarii noștri au spus răspicat, încă din sec. XVI-XVII că „lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesci și românii din țările ungurești (= Transilvania) tot un neam sînt...” (apud: Miron Costin, *De*

neamul moldovenilor, 1686), secole la rînd aceste trei ramuri ale neamului românesc au fost dezbinat. Inclusiv pentru că aceste pămînturi și, în primul rînd Moldova, se afla, după judicioasa observație a cronicarului Gr. Ureche, în calea tuturor răutăților: vecini puternici, lacomi și războinici și la răsărit, și la nord, și la sud.

În fața dezbinării și a numeroaselor primejdii, strămoșii noștri, în mod firesc, vedeau o scăpare în unire. Nu este deloc întîmplător că ideea de unitate, apoi și cea de unire a fost mereu prezentă în conștiința moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, avînd o expresie elevată în creația cărturarilor, scriitorilor, ierarhilor, boierilor și domnitorilor luminați. Neprietenii noștri au pus mereu la îndoială autenticitatea acestei preocupări continue a românilor din toate provinciile istorice populate de ei. Se pare că în mod deosebit este pusă la îndoială vechimea și continuitatea ideii de unitate și unire, de către diferiți istorici, ziariști, scriitori și politicieni angajați la străini, în anii premergători lui 2018, cînd se așteaptă o amplă sărbătorire a Centenarului Marii Uniri din 1918. Iată că Anul Centenar a început, iar îndoielile autorilor din această suspectă tagmă sînt etalate, ai impresia, cu și mai multă ardoare... Nu le vom acorda onoarea de a-i cita, nici măcar de a le evoca numele. Vom aminti doar unul din „princiipiile” lor călăuzitoare, și anume că ideea de unitate și dorința de unire ca o permanență a istoriei românilor ar fi un mit, o poveste frumoasă, o dolean-

ță a unui cerc îngust de intelectuali exaltați și că ar trebui să renunțăm la acest mit, la această poveste sau doleanță. Păreră mea este că nu trebuie să acordăm nicio atenție acestor scribi de serviciu, ci să dăm ascultare marilor noștri înaintași, între care pe un loc de seamă se situează Mihai Eminescu. Iată, așadar, ce a spus în acest sens Luceafărul literaturii și simțirii românești: „Unitatea națională, visul de secole al tuturor românilor... de la plugari, păstori, meșteșugari la preoți, cărturari, oșteni sau politicieni integri. Politicește putem fi despărțiți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atît de mare și de energică, încît nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui ... Azi limba este una, azi datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care nu mai doarme somnul pămîntului și al veacurilor”. Comentariile, credem, sînt aici de prisos. Totuși, ne pare potrivit să amintim anume aici că Mihai Eminescu, fiind din punct de vedere geografic moldovean, s-a manifestat încă din fragedă tinerețe ca un român fervent. La 18 ani el a scris tulburătorul poem *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, ca mai apoi, ca poet, prozator și publicist să se impună ca un apărător intransigent al românimii. Mihai Eminescu ne-a înscris pe noi, basarabeni, într-un firesc perimetru românesc, după cum reiese din mai multe creații de ale sale, inclusiv în celebra *Doină*: „De la Nistru pîn-la Tisa / Tot românul plînsu-mi-s-a...” Este cel care a spus răspicat: „*Sîntem români și punctum!*” - axiomă ce-i pune pe jar și astăzi pe tot felul de adversari ai românismului, inclusiv pe numeroși adepți ai moldovenismului primitiv (a se citi: antiromânesc) de la noi. Mihai Eminescu a scris circa o sută de articole de apărare a românilor din Transilvania și din Bucovina, aflați sub apăsarea coroanei austro-ungare. Cu referire la împilatorii maghiari cel mai de seamă publicist de la ziarul *Timpul* din București constata că ei

sînt în stare să maghiarizeze și pietrele din Ardealul românesc – o concluzie valabilă, din păcate, și în zilele noastre. Poate ceva mai puține, dar la fel de ferme sînt articolele eminesciene în care el îi apără pe basarabeni, demascînd atrocitățile la care se dedau ocupanții ruși, scoțînd în evidență starea tragică în care au fost aduși basarabeni, așa cum ne-o descrie în poemul *La arme*: „Auzi departe strigă slabii / Și asupriții către noi, / E glasul blîndeii Basarabii / Ajunsă-n ziua de apoi. / Și sora noastră cea mezină / Gemînd sub cnutul de calmuc / Legată-n lanțuri a ei mîină, / De ștreang tîrînd-o ei o duc. Murit-au... poate numai doarme / Ș-așteaptă moartea de la cîini / La arme, la arme, dar români!” E de menționat tulburătorul epitet pe care l-a atribuit Eminescu baștinei noastre – *blînda Basarabie*; este de-a dreptul dezarmant spiritul vizionar eminescian, căci Basarabia și în prezent – trăiește în *ziua de apoi*... „Însuși cuvîntul *Basarabia* țipă sub condeiele rusești”, constata Eminescu pe la 1878, fără a bănuși, desigur, că și în prezent acest toponim țipă sub condeiele rusești.

De altfel, se creează impresia că moldovenii, inclusiv basarabeni, au demonstrat cel puțin, de-a lungul istoriei ultimelor două secole, o fermitate deosebită în ceea ce privește realizarea ideii de unitate și de unire. Și nu ne referim numai la faptul că „Mica Unire”, din 1859, a fost, în primul rînd, opera fruntașilor moldoveni, care au servit, în multe privințe, drept model pentru munteni. E cazul să menționăm că la actul Unirii Principatelor, din 1859, și la punerea fundamentului statului român modern au participat și basarabeni – ne referim la cele trei județe din sudul Basarabiei, care reveniseră la Principatul Moldovei după Războiul Crimeii (1856). Cînd afirmăm că moldovenii / basarabeni au arătat mai multă fermitate în problema unirii românilor nu punem accentul nici pe faptul că în 1918 Basarabia a fost

prima provincie românească înstrăinată care s-a unit cu Vechiul Regat. Ne gândim la mulțimea de basarabeni care, în secolul de înstrăinare (după 1812, pînă la 1918), au făcut zeci și sute de uniri individuale, personale – părăsind imperiul țarist și stabilindu-se, apoi și manifestându-se plenar în Regatul României. Poate primul basarabean ce a plecat în dreapta Prutului ca să contribuie acolo la edificarea și consolidarea românismului a fost scriitorul și gînditorul Alecu Russo, născut într-un sat din preajma Strășenilor. Este cel care a cules balada populară *Miorița*, încredințându-i-o, pentru șlefuire și publicare, lui Vasile Alecsandri. Alecu Russo a compus și emoționantul poem în proză *Cîntarea României*, anticipînd, cu ani buni înainte, Unirea Principatelor Române, fără a se bucura, însă, de roadele acestei uniri. Alt mare intelectual cu rădăcini basarabene, Mihail Kogălniceanu, a lăsat o moștenire literară relativ modestă, în schimb a făcut enorm pentru întemeierea și consolidarea statului român modern. La inaugurarea Academiei Mihăilene din Iași (prototipul primei universități românești, fondată în 1860), M. Kogălniceanu a enunțat o axiomă de care țin cont și astăzi istoricii onești: că nu se poate vorbi de istoria Moldovei ruptă de istoria Țării Românești (Munteniei) și a Transilvaniei. Născut la Cernăuți, cu studii liceale la Chișinău și cu studii universitare la Moscova și Petersburg, Zamfir Ralli-Arbore a desfășurat o vastă activitate publicistică, științifică și literară după ce s-a stabilit la București, în Regatul României. Lucrarea sa *Dicționar geografic al Basarabiei* a văzut lumina tiparului în anul 1906, în colecția numită sugestiv *Dicționarele geografice ale provinciilor române în afară de Regat*. Și la un secol de la apariție, această monografie este de o reală utilitate pentru cercetători și pentru cei care doresc să cunoască mai bine trecutul provinciei noastre natale.

Deși a avut o carieră profesională foarte bună în Rusia, în chiar capitala imperiului, Alecu Donici a putut face carieră literară – strălucită, de altfel, ca fabulist și traducător – abia după ce a trecut cu traiul în Principatul Moldovei. La fel, trecînd Prutul și stabilindu-se în Dobrogea românească, s-a impus ca medic – aceasta fiind profesia sa de bază, – dar și ca prozator, chișinăuianul Victor Crășescu.

Un capitol cu totul aparte în contextul basarabenilor ce s-au afirmat în Regatul României, după ce au părăsit Imperiul Rus îi revine lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Deși vădea însemne de genialitate încă în anii de studenție la Harkov, numeroasele și vulcanicele sale energii și talente le-a putut valorifica numai în condițiile favorabile de care a beneficiat în patria istorică. Privat în copilărie, adolescență și fragedă tinerețe de o ambianță lingvistică românească, la 30-40 de ani B.P. Hasdeu devine unul dintre cei mai fini cunoscători și exploratori ai limbii române. A oferit modele de abordare științifică modernă, de talie europeană, în mai multe domenii: lingvistică, folcloristică, istorie, arhivistică, bibliografie etc. A dedicat românimii, românismului, patriei române pagini de poezie și publicistică deosebit de emoționante.

Excepțional este și cazul sau modelul Constantin Stere, literat și gînditor format, în fază inițială, în Basarabia rusificată, trimis în surghiun în Siberia pentru activitate revoluționară. Din gerurile și din condițiile inumane din Siberia a văzut scăparea în a se stabili în *Patria ideală*, cum numea România tînărul C. Stere. A avut o carieră fulminantă, ajungînd profesor universitar și rector al Universității din Iași, fondator, alături de Garabet Ibrăileanu, al unei importante reviste literare – *Viața Românească*, autor de doctrine politice, publicist de notorietate. Nu a uitat nici pe o clipă de baștină: a contribuit enorm la întemeierea și apariția la Chișinău a pri-

mei gazete de limbă română, *Basarabia*; a susținut pe tinerii basarabeni care doreau să facă studii superioare la Iași sau la București, iar în 1918 nu numai că a salutat, dar a și sprijinit masiv activitatea Sfatului Țării, asumându-și un rol unic în actul unirii Basarabiei cu Regatul României. Nu putem să nu precizăm, aici, că pînă la, dar mai ales după 1918 C. Stere a avut parte de neașteptate deziluzii în *Patria ideală*, a militat pentru schimbări, a polemizat cu mai-marii zilei, dar nici o dată nu a pus la îndoială valoarea însăși a Marii Uniri, a aflării pentru totdeauna a Basarabiei în componența României Mari.

Al treilea caz sau model excepțional, în contextul de adeziune la ideea unității și unirii naționale ni-l oferă preotul și poetul Alexe Mateevici. Crescut și „scufundat” într-o atmosferă de totală rusificare – a făcut școala, Seminarul Teologic la Chișinău și Academia Teologică la Kiev în limba rusă; a scris teza de licență, valoroasă cît una de doctor în aceeași limbă; în fine, a avut nevastă rusoaică – și se părea că semnase un legămînt pe viață cu limba și cultura rușilor. Totuși, a scris versuri în cea mai frumoasă limbă românească, poezii ce se alimentau din folclor – după cum a observat G. Călinescu în faimoasa-i *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941). Conform aceluiași critic și istoric literar, A. Mateevici a scris, în 1917, cea mai frumoasă odă limbii române, depășindu-l, în privința artistismului și a emotivității pe George Sion, care a lăsat (în 1857) un poem ce intrase adînc în conștiința românească: *Mult e dulce și frumoasă / Limba ce-o vorbim...* Și dacă poemul *Limba noastră* de Alexe Mateevici, devenit și text pentru Imnul Republicii Moldova (muzică de Alexandru Cristea), este bine cunoscut basarabenilor, mai puțini știu despre existența unui text cumva însoțitor al acestei ode pentru limba română. Este vorba de o alocuțiune a

lui Al. Mateevici, ținută la congresul învățătorilor basarabeni, în fața cărora a citit și poezia *Limba noastră*.

Discursul, publicat în vara anului 1917 în ziarul *Cuvînt Moldovenesc*, a fost umbrat, se vede, de poem, căci, din păcate, nu a beneficiat nici pe departe de popularitatea pe care o merita. Vom cita, spre luare-aminte, cîteva crîmpeie din acest discurs cu adevărat istoric, ce demonstrează că românismul nu a fost, nu este și probabil nici nu va fi stîrpit din mintea și din sufletul basarabenilor, oricît de cumplite ar fi metodele de rusificare și deznaționalizare.

„Ca unul care viu cu toată dragostea mea în mijlocul D-voastră cred că pot să-mi îngăduiesc a vă da unele sfaturi frățești. Mai întîi de toate, să știți că: „Unde-i unul, nu-i putere, / La nevoi și la durere. / Unde-s doi puterea crește, / Și dușmanul nu sporește”.

Fără unire nu vom dobîndi nimic. Deci să avem un gînd, o inimă, un ideal!

Al doilea sfat e acesta. Lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe idei drepte. Cu mîhnire am văzut astăzi că între D-voastră nu toți sînt uniți asupra unor idei drepte. Unii se socotesc moldoveni, alții – cei mai puțini – români. Ei bine, dacă ați luat asupra D-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățămîntul e fără rost. Da, sîntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania. (*Aplauze*) Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi! (*Aplauze*)

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel sîntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că sîntem români, strănepoți de-ai romanilor, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor și tutu-

ror celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina cea dreaptă.

Al treilea sfat pe care vi-l dau este: să stați cu mare putere la straja intereselor naționale. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cade pentru totdeauna. Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, cari nu luptă pentru neamul nostru, și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și, în sfârșit, sfatul cel din urmă al meu e: să nu uităm norodul, țărănimea care a suferit atîta pînă acum! Să-l luminăm, să mergem mîna în mîna cu el, căci fără noi el

nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului prin fapte, iar nu cu vorbe...”

Uimește, în acest text, sinceritatea și inteligența mesajului, dar, nu mai puțin, și actualitatea postulatelor. Astfel avem la îndemînă o dovadă în plus că trebuie să fim atenți la ideile, dovezile, argumentele emise de marii noștri clasici, trecînd indiferenți pe lîngă eforturile zgomotoase, dar și găunoase ale unor preinși istorici, filologi sau literați situați pe partea opusă a simbolicele baricade sfințite de prezența unor profeți ai Neamului nostru.